AMR BİN ÂS (radıyallahü anh)

Eshâb-ı kiramın büyüklerinden. Tahminen m. 574 yıllarında Mekke-i Mükerreme'de doğdu. 43 (m. 663) yılında, doksan yaşlarında Mısır'da vefât etmiştir. Amr bin Âs hazretlerinin nesebi: Amr bin Âs bin Vail bin Hâşim bin Suayd bin Sehm bin Amr bin Hesis bin Kâb bin Le'vi Kureyşî Sehmî'dir. Âs bin Vâil Es-Sehmî'nin oğludur. Ebû Abdullah, Ebû Muhammed künyeleri vardır. Annesi beni Aneze'den Nâbigâ'dır.

Hazreti Amr bin Âs'ın mensûb olduğu, Benî Sehm kabilesi, İslâmiyet'ten önceki cahiliyye devrinde, Kureyşin ileri gelen, tanınmış ailelerinden idi. Müslüman olmadan önce, babası Âs bin Vâil sağ iken ismi pek duyulmazdı. Ancak ikinci derecede reîsler arasında ismi geçerdi. 8 (m. 629) yılında müslüman olduktan sonra kendini göstermeye başlamıştır. Müslüman olmadan önce, müslümanlar ikinci defa Habeşistan'a göç ettikleri zaman, Kureyş kâfirleri tarafından, Habeş'teki müslüman muhacirlerini teslim etmesini teklif için Habeş hükümdârı Necaşî'ye elçi olarak gönderilmişti.

Amr bin Âs, önceleri kabilesine uyarak İslâm aleyhinde çalışmış olmakla beraber, Hendek savaşından sonra, İslâmiyet üzerinde düşünmeğe koyuldu. Düşünüyor, düşündükçe değişiyordu. Amr bin Âs'ın durumundaki bu değişiklik kabilesinin gözünden kaçmıyordu. Zira artık müslümanlara muhalefet etmediği gibi, muhalefet edenlerden de kaçıyordu. Meseleyi kendisine açtılar. Açık açık konuştular. Fakat Amr bin Âs (radıyallahü anh) artık kalbini İslama çevirmişti. Kendisini kınayanlara "Aldanıyorsunuz." diyordu. Onları ikna etmeğe, yola getirmeğe çalışıyordu. Mekke'nin fethinden önce bir ara çarşıda Hâlid bin Velîd ve Ebâ Süleymân ile tesadüfen görüştü. Fikrini onlara açıkladı. Resûl-i Ekrem'in (aleyhisselâm) hizmetine baş koymak istediğini söyledi. Meğerse onlar da aynı düşüncede imişler. Teklifi hemen kabûl ettiler. Hicretin sekizinci yılı, Mekke'nin fethinden altı ay önce üçü birlikte Medine'ye gelerek müslüman oldular. Fetihten önce imâna gelenlerin şereflerine ve yüksek derecelerine kavuştular. Diğer bir rivâyette, Hudeybiye anlaşması ile Hayber'in fethi arasında müslüman olmuştur.

Amr bin Âs (radıyallahü anh) İslâmiyeti kabûl ettikten sonra eski hatalarından dolayı çok pişman oldu. İslama hizmet etmeyi, müşriklere karşı savaşmayı şiddetle arzu etti. Böylece İslâm dininin yaman ve yiğit mücâhidi oldu.

Vâkıdî'nin (radıyallahü anh) ifade ettiğine göre; Amr bin Âs, Peygamberimize "Yâ Resûlallah, nice müddettir, şeriat sarayını yıkmağa kasdettim. Şimdi muradım odur ki, İslâm'a geldiğim belli ola." deyince, Resûl aleyhisselâm "Yakında seni bir hizmete gönderirim" buyurdu. Sonra Peygamber efendimiz (aleyhisselâm) tarafından bir seriyye ile (bir bölük askerin kumandanı olarak) babasının dayıları olan Belî bin Ömer bin Lihaf kabilesine karşı gönderildi. Zat-üs-selâsil adındaki yere gelince, kâfirlerin başka kabilelerle birleştiğini haber aldı. Durumu Resûlullaha arz edip, yardım istedi. Resûl aleyhisselâm, Ebû Ubeyde bin Cerrah (radıyallahü anh)'ın emri altında, Hazreti Ebû Bekir ve Hazreti Ömer'in de bulunduğu bir birliği gönderip, Amr'a yardım etmelerini emr eyledi. Amr, Ebû Ubeyde'nin yardımı ile kuvvet buldu. Düşman cezalandırıldı. Selâmet ve ganîmet ile Medine'ye döndüler. Bu Seriyyeden sonra, Amr bin Âs (radıyallahü anh), Resûlullaha sordu ki, Yâ Resûlallah, en ziyade kimi seversin? Resûl aleyhisselâm, "Aişe'yi" buyurdu. Erkeklerden kimi sevdiğini sordu. Resûlullah, "Âişe'nin babasını" buyurdu. Amr, ondan sonra kimi deyince, Resûlullah, "Ömer'i" buyurdu. Amr, sordukça Resûl aleyhisselâm bir bir Eshâbın isimlerini zikretti. Böylece Amr (radıyallahü anh), beylik ve emirliğin, fazîlete sebep olmadığını ve ziyade muhabbete delîl olamayacağını anladı.

Amr bin Âs, müslüman olduktan sonra, Mekke fethine iştirâk etti. Bunun arkasından Huneyn gazvesinde bulundu. Sonra Resûlullah ile birlikte Medine'ye döndü. Mekke fethinden bir müddet sonra Suva ve Benî Hüzeyl kabileleri putperestlikte ısrar ettikleri için bunların üzerine Hazreti Amr bin Âs kumandasında küçük bir ordu gönderilerek müslümanlığı kabûl etmeleri sağlandı.

Mekke'nin fethinden sonra Resûl-i Ekrem bazı hükümdârlara, İslama davet eden mektûblar gönderdi. Umman'a da Amr bin Âs'ı (radıyallahü anh) göndermişti. Resûl aleyhisselâmın (aleyhisselâm) mektûbunu okuyan Umman hükümdârları müslüman olmuştu. Bunun üzerine Amr bin Âs (radıyallahü anh), Resûlullah tarafından Umman'a vâli tayin edildi. Hiç azl olunmadı. Resûl-i Ekrem'in vefâtına kadar bu vazîfeye devam etti.

Hazreti Ebû Bekir'in hilâfeti sırasında, önce Umman'daki mürtedleri (İslâm'dan dönenleri) sonra da Hazreti Ebû Bekir tarafından çağrıldığında, Medine'ye gelerek, Benî Kadaa mürtedlerini yola getirdi. Sonra Umman'a döndü. Hazreti Amr bin Âs irtidat kargaşalığını bastırdıktan sonra, Hazreti Ebû Bekir tarafından Irak ve Şam'ın fethine gönderildi. 13 (m. 634) yılında Ecnadin muharebesini yaparak, Bizanslıları mağlûb etti. Bu savaştan sonra Şam'ın fethi İslâm ordusuna nasîb oldu. Şam'ın fethinden sonra, Bizanslılarla Fahl ve Yermük savaşlarını yaptı. İslâm ordusu, Bizans ordularını üst üste mağlubiyete uğrattı. Bu arada Dımaşk, Fahl, Yermük, Kansereyn ve diğer birçok yerler alındı. Haleb, Menbee ve Antakya halkı ile sulh yapıldı. Yermük savaşı neticelendikten sonra, Amr bin Âs'a (radıyallahü anh) başka işler düşüyordu. Durmak yoktu. Gazze, Sabastin, Nablus, Ledda, Mabni, Beyt, Cirin, Amvas arka arkaya feth olundu. Ancak, Kudüs daha feth edilememişti. Hazreti Amr bin Âs, Kudüs'ü kuşattı. Kudüs hükümdârı, Halife'nin bizzat gelmesi halinde şehri teslim edeceğini bildirdi.Bunun üzerine Hazreti Ömer, Şam'a geldi. Sulh ile işi halletti. Kudüs böylece müslümanların eline geçti. Hazreti Amr bin Âs, Filistin'in fethi tamamlanınca, Hazreti Ömer tarafından Filistin vâlisi oldu. Halife'den izin alarak Mısır'ı fethe koyuldu. Mısır'a girdi. Bazıları çok uzun süren, peşpeşe savaşlardan sonra Mısır feth edildi. Amr bin Âs (radıyallahü anh) Mısır'dan sonra, Kuzey Afrika'ya yönelerek Trablusgarb ve Siyre'yi de fethetti. Trablus ve civarının, feth edildiğini Halife'ye bildirdi. Tunus, Merakeş ve Cezayir'in de fethi için izin istedi. Fakat daha fazla ileri gitmenin mahzurlu olacağı, orada kalmanın daha uygun olduğu halife tarafından bildirilince, Amr bin Âs daha fazla ilerlemedi. Amr bin Âs (radıyallahü anh), Hazreti Osman zamanında Mısır Vâliliği'nden alınarak Medine'ye getirildi. Halife'nin müşaviri oldu.

Sıffîn muharebesinde ictihâdı, Hazreti Muâviye'nin ictihâdına uygun oldu. Hazreti Muâviye'nin halifeliği sırasında tekrar Mısır'a vâli oldu. Vefâtına kadar bu vazîfede kaldı. 43 (m. 664) târihinde 93 yaşında iken vefât etti. Cenâze namazını Ramazan bayramının birinci günü oğlu Abdullah bin Amr hazretleri kıldırdı. Mukattam mevkiine defn edildi.

Amr bin Âs hazretlerinin Abdullah ve Muhammed adında iki oğlu vardı. Bu oğullarının ikisinin de Riyta binti Münebbih'den veya Havle binti Hamza'dan olduğu rivâyet edilmektedir. Orta boylu, cesur, edip ve belîğ olan Hazreti Amr bin Âs, hemen hemen ömrünün tamamını savaş meydanlarında geçirmiştir. Bu bakımdan ilimle fazla uğraşamadı. Ancak çok temiz ve

fasîh bir Arapça ile Kur'ân-ı kerîm okur ve bundan derin bir zevk duyardı. Savaştan fırsat buldukça, halka öğüt verir, Resûl-i Ekrem'in söz ve davranışlarını anlatır ve bunu pek şerefli bir vazîfe sayardı. Bilhassa dünyâya fazla bağlı olmamak gerektiği üzerinde ısrarla dururdu. Ayrıca bazı fıkhî meselelerde kıyas ve ictihâdlarda da bulunmuştur. Zamanının en iyi edip ve hatîblerindendi. Kısa ve toplu yazmak, mükemmel tesbihler yapmak onun özelliklerindendi. Yaratılıştan hak sever bir zât idi. Resûl-i Ekrem'e karşı duyduğu çok derin sevgisi hemen hissedilirdi. Amr bin Âs hazretleri akıllı, bilgili, siyasette usta ve asker bir sahabî idi. Çok zekî idi. Şa'bî İslâm'daki Arab dâhileri dörttür. Amr onlardan biridir. O çetin günler içindir." demiştir. Hayırlı işlerde aceleci ve atak idi. Bilhassa savaşlarda bu özelliği daha çok belli olurdu.

Hazreti Amr, sadece savaşlarda değil, devlet idâresinde de dâhi idi. Memleket idâresi, mahkemelerin tanzimi, vergi toplanması gibi işlerde de pek büyük başarılar göstermiştir. Bu arada ilk defa Fustat şehrinde, bugünkü Anadolu câmilerinin minarelerine benzeyen minareli bir câmi yaptırdı. Kâhire ile Kızıldeniz arasında ondokuz kilometrelik bir kanal açtırarak, hicaz bölgesine gemilerle yiyecek sevk etti.

Birisi Amr bin Âs'a (radıyallahü anh), siz akıllı adamdınız. Niçin İslama girmekte geciktiniz? deyince, O cevap olarak "Biz, yaş ve bilgi bakımından, bizim önümüzde olan insanlarla beraberdik. Onların yalancılıkları, akılsızlık derecesinde idi. Resûlullah (aleyhisselâm) Peygamber olarak gönderilince, O'nu kabûl etmediler. Bu hepimize tatlı geldi. Onlar gidip, sıra bize gelince, düşündük, inceledik Hakkın çok açık olduğunu gördük. Böylece İslâm kalbime yerleşti. Resûlullahın (aleyhisselâm) iyilik yapana öldükten sonra iyilik, kötülük yapana kötülük yapılacağı, sözünü içimde doğru buldum. Bozuk ve bâtıl olan bir şeye devamda hiçbir fâide görmedim." buyurdu.

Hazreti Ömer, bir defa yürürken Hazreti Amr'a baktı. "Ebû Abdullah'a yeryüzünde emir gibi yürümek yakışır" buyurdu.

Kabise bin Câbir "Amr ile arkadaşlık ettim. Kur'ân-ı kerîmi onun gibi açık okuyan, onun gibi güzel ahlâklı, onun gibi içi dışına benzeyen görmedim." der.

Amr İbn-i Âs (radıyallahü anh), Resûlullah'dan birçok hadîs rivâyet etti. Kendisinden de iki oğlu Abdullah ve Muhammed, ayrıca, Kays bin Ebû Hâzim, Ebû Seleme bin Abdurrahmân, kölesi Ebû Kays, Abdurrahmân bin Şemâme, Ebû Osman Hindî ve başkaları hadîs bildirdi.

Resûlullah (aleyhisselâm) Âmr İbn-i Âs için buyurdular ki: "Amr İbn-i Âs, Kureyş'in sâlihlerindendir." "Allahım, Amr İbn-i Âs'a rahmet et. Zira o hem seni seviyor, hem de Resûlünü", "İyi kimseye malın iyisi ne güzel yakışır."

Resûlullah'tan bizzat işiterek rivâyet ettiği hadîs-i şeriflerden bazıları:

Amr İbn-i Âs anlatır: Resûlullah bana: "Elbiseni giy, silâhını kuşan ve bana, gel" diye haber gönderdi. Gittiğimde "Seni asker üzerine göndermek isterim. Allah sana selâmet ve ganîmet versin ve çok sâlih mal ile dön" buyurdu. Ey Allah'ın Resûlü ben mal para için değil, İslâm'a olan rağbet ve arzumdan müslüman oldum, dedim. "Ey Amr, sâlih mal, sâlih kimsede ne güzeldir" buyurdu.

Bir kişi Resûlullaha (aleyhisselâm) geldi ve "Yâ Resûlallah amellerin en efdali (en üstünü) hangisidir" diye sordu. Peygamber efendimiz, "Allahü teâlâya îmân edip, kalb ile tasdîk etmek, O'nun yolunda cihad etmek ve Hacc-ı Mebrûr (kabûl olunan hac)'dır" buyurdu. O kişi "Biraz daha söyler misiniz yâ Resûlallah dedi." Resûlullah "İnsanlara yumuşak söylemek, fakîrlere çok yemek yedirmek, vermesi lâzım ve vâcib olmayan şeyleri, seve seve vermek ve güzel ahlâktır." buyurdu.

"Yanılan müctehide bir sevâb doğruyu bulana iki veya on sevâb vardır."

□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□

1) Üsûd-ül-gâbe, cild-4, sh. 112

2) Fütûh-ül-büldan, sh. 83, 127

3) Taberî cild-4, sh. 82, 127

4) İbn-i esîr cild-2, sh. 318

5) Mu'cem-ül-büldan: Berka kelimesi

6) Ahbar-ut-tıval sh. 167, 169

7) Tabakât-ı İbn-i Sa'd cild-4, sh. 8

8) Tehzîb-ül-kemâl sh. 290

9) Tehzîb-üt-tehzîb cild-8, sh. 56

10) Hüsn-ül-muhâdâra, sh. 68

11) Müstedrek, Hâkim cild-3, sh. 454

12) Müsned-i Ahmed bin Hanbel cild-1, sh. 155

13) Kenz-ül-ummal sh. 6

14) Tam İlmihâl Se'âdet-i Ebediyye sh. 986

15) Eshâb-ı Kirâm sh. 312

16) Hadikât-ün-nediyye cild-1, sh. 298